

LIBER SEXTUS

THEODICEA

Postquam de homine et mundo in præcedentibus egimus, agere nunc oportet de Deo; quandoquidem, ut præclare habet Naziancenus, « ratio divinitus omnibus insita, et prima in pectoribus nostris condita lex, cunctisque mortalibus in-nexa, nos ab iis rebus, quæ oculis cernuntur, ad Deum sub-vexit »¹. In hac igitur philosophiæ præcipua parte, quæ Theodicea vel Theologia naturalis audit, 1.º de Dei existen-tia; 2.º de ejusdem essentia; 3.º de divinis attributis absolu-tis; 4.º de attributis relativis, totidem capitibus disseremus.

¹ In philosophicis scientiis, ea, quæ de Deo agit, post alias versatur; contra vero in theologicis seu divinis, prius de Deo quam de creaturis agitur, quia, ut merito observat D. Thomas, « in doctrina, quæ creaturas secundum se considerat, et ex eis ad Dei cognitionem perducit, prima est consideratio de creaturis, et ultima de Deo: in doctrina fidei, quæ creaturas in ordine ad Deum tantum considerat, prima est consideratio Dei, et postmo-dum creaturarum, quæ proinde est perfectior, utpote similior cognitioni Dei, qui seipsum cognoscens alia intuetur. » *Sum. cont. Gent.*, l. 2.º, cap. iv.

CAPUT PRIMUM

DE EXISTENTIA DEI.

ARTICULUS PRIMUS.

De possibilitate ac necessitate demonstrationis existentiae Dei.

Prænotanda:

1.^m Inter eos, qui adversus Dei existentiam insurgunt, primum locum obtinent Athei, qui, si Deum negant ex præconcepto systemate, ita ut Dei existentiam ut theistarum commentum et errorem habeant, athei *speculativi* vel *dogmatici* dicuntur: si vero Deum non confitentur, quia ejus existentiam vel ex habitudine ingenii, vel ex crassa ignorantia non agnoscunt, vel potius nesciunt, *atheii negativi* nuncupantur: quod si, Deum corde et ore confitentes, vitio et libidini indulgent penitus, sicque in praxi operantur, quasi nullus Deus existeret, *atheii practici* appellantur.

2.^m Demonstrari aliquid potest vel *a priori*, quando, scilicet, res probatur per causam sive physicam, sive metaphysicam; vel *a posteriori*, quando res probatur per suum effectum, itidem vel physicum, vel metaphysicum.

3.^m Possibilitatem demonstrationis existentiae Dei explicite vel implicite e medio tollunt: 1.º Petrus de Aliaco paucique alii ex antiquis, qui ajebant, Deum probabiliter satis, ac morali quadam certitudine ex creaturis ostendi posse, inficiabantur tamen, demonstrari eum posse perfecta demonstratione. 2.º Quidam ex recentibus traditionalistis, qui autumant, nos ad Dei notitiam nonnisi ex revelatione, aut saltem ex disciplina et traditione orali societatis assurgere posse; queis adjungere licet eos, qui affirmant, nos Dei notitiam non per rationis conceptus acquirere, sed per instinctum quemdam divinum ac sensum, nescio quem, quo Deum apprehendimus. 3.º Kant et qui cum eo docent, nullam vim

inesse humanæ rationi transcendendi sensibilis experientiae limites, ullamve inferendi realitatem extra sensibilia objecta, ita ut ejus objectiva existentia certo possit demonstrari.

4.^m Necessitatem porro demonstrationis præfatae implicite saltem inficiantur, tum Cartesius, qui hanc demonstrationem ex innata quadam Dei idea eruere conatur; tum maxime Ontologi illi, qui autumant, nos Deum intuitionem quadam immediata apprehendere.

THESIS 1.^a

Possibile est Dei existentiam demonstrare a posteriori, seu per creaturas.

Prob. Ad veram et proprie dictam demonstrationem *a posteriori* tria sufficiunt: 1.º ut existant realiter effectus, ex quibus demonstratio causæ petitur; 2.º ut ejusmodi effectus nexum absolute necessarium cum causa per ipsos demonstranda obtineant; 3.º ut tam effectus, quam nexus evidenter cognoscantur: atqui tria hæc in demonstratione existentiae Dei per creaturas apertissime inveniuntur. Siquidem, nemo sanæ mentis inficiabitur, et effectus reales in hoc mundo existere, et eos necessarium nexum habere cum prima causa, quæ est ratio sufficiens; et nostram rationem tam illos effectus, quam hunc nexum cum causa prima evidenter percipere; ergo...

THESIS 2.^a

Dei existentia non est per se nota quoad nos, ac proinde aliqua ratione demonstrari indiget.

Dixi *quoad nos*, quia ut certum suppono, Dei existentiam esse per se notam *quoad se*, cum actualis existentia identificetur in Deo cum essentia.

Prob. Illa propositio dicitur per se nota *quoad nos*, in qua, perceptis terminis, statim ac evidenter percipitur relatio prædicati cum subjecto, ut observare licet in primis principiis:

atqui id non habet locum respectu existentiae Dei; nemo enim dixerit, eum, qui audit hanc propositionem «*Deus est*», statim ac evidenter percipere ejus veritatem, sicut percipit statim ac evidenter veritatem hujus propositionis: *Totum est majus sua parte*; ergo. Minor, si opus est, probari potest: 1.º quia, cum Dei essentiam non intueamur, nec perfecte cognoscamus, non possumus immediate videre seu cognoscere, actualement existentiam in ea contineri; ut enim habet D. Thomas 1, «*quia nos non scimus de Deo quid est, non est nobis per se nota (prædicta propositio), sed indiget demonstrari per ea, quæ sunt magis nota quoad nos et minus nota quoad naturam, scilicet, per effectus;*» 2.º quia et videmus, rudiores homines de existentia Dei certiores non fieri, salva fide, nisi ratio, aut reflexio aliqua scientifica ipsis proponatur, et scimus, non defuisse philosophos, qui de existentia Dei dubitarunt, vel eam, saltem ore tenus, etiam negarunt.

SOLVUNTUR OBJECTIONES

Adversus 1.^m thesim.

Obj. 1.º Demonstratio etiam *a posteriori* debet esse ex prioribus, ex notioribus, ac ex necessariis; atqui ejusmodi conditiones locum non habent in demonstratione Dei ex creaturis; ergo... Prob. min. Nam creaturæ sunt quid posterius et non prius respectu Dei: deinde, non sunt notiores, quia ipsarum existentia certitudine tantum physica nobis constat, existentia vero Dei certitudine metaphysica: deficit similiter tertia conditio, quia creaturæ sunt contingentes et minime necessariæ; ergo...

Resp. neg. min. Ad prob. dist. quoad singulas partes.

Quoad primam. Sunt quid posterius *existentia*, conc.; *cognitione*, neg. Ad veram porro ac proprie dictam demonstrationem sufficit, ut effectus, ex quibus causa demonstra-

¹ *Sum. Theol.*, p. 1.^a, q. 2.^a, art. 1.º

tur, sint priores quoad nos ordine cognitionis, quamvis in se et naturæ ordine sint posteriores.

Quoad secundam. Non sunt notiores *omnes*, conc.; *quædam ex ipsis*, neg. Si enim demus, existentiam quarumdam creaturarum, sensuum ope et testimonio, ac proinde physica certitudine nobis constare, sunt tamen aliæ, quarum existentia nobis constat certitudine metaphysica, ut existentia intellectus voluntatis ac rationalis animæ, quæ ex ipsorum actibus evidentiæ equivalenti metaphysicæ constat. Adde his, præmissas dici posse notiores, non tantum ratione majoris certitudinis, sed etiam ratione majoris facilitatis, qua ipsarum elementa et veritas percipiuntur.

Quoad tertiam. Creaturæ non sunt necessariæ *absolute*, conc.; *hypothetice*, neg. Utique creaturæ contingenter existunt si in seipsis spectentur; attamen, necessariæ vere dicuntur, tum quatenus necesse est, eas esse ex suppositione quod existant vel creatæ sint, tum quia essentialem ac necessariam dependentiam habent a causa creante, ex qua utraque necessitate demonstratio *a posteriori* Dei tamquam ipsarum causæ exurgit.

Inst. Prima veritas demonstrari nequit; sed Deus est prima veritas; ergo...

Resp. dist. maj. Prima veritas *in cognoscendo*, conc.; *in essendo*, neg. Utique veritas, quæ sit prima cognitionis ordine, demonstrationi non subest; quia alias demonstrationis processus in infinitum abiret, si ratio in aliqua veritate per se nota non sisteret; ast hinc minime conficitur, quod Deus, cujus essentia est veritas ac proinde prima veritas essentialis, sit etiam prima veritas in cognoscendo quoad nos, qui ejusmodi essentiæ intuitionem non habemus.

Obj. 2.º Dei existentia nequit demonstrari, nisi ejusdem essentia cognoscatur, cum in Deo existentia et essentia identificentur; atqui Dei essentiam ex creaturis non potest homo demonstrare; ergo...

Resp., omis. maj., dist. min. Nequid demonstrari quoad *existentiam ipsam et prædicata aliqua*, neg.; *perfecte*, seu

quoad prædicata omnia, quæ in divina essentia continentur, conc. Jam vero, pro demonstranda Dei existentia minime exigitur, ut ejus essentiam adæquate noscamus, sed sufficit notio quædam imperfecta et inadæquata, quatenus eum cognoscimus ut ens a se, improductum, perfectissimum, etc., «et sic ex effectibus Dei, ut cum D. Thoma loquamur¹, potest demonstrari, Deum esse, licet per eos non perfecte possimus eum agnoscere secundum suam essentiam».

Adversus 2.^m thesim. Objic. 1.º Dei idea nobis est innata, ac proinde Dei existentia nobis per se nota; ergo demonstrari non eget. Prob. ant. Nomine Dei intelligimus ens perfectissimum ac summum, quo majus nequit cogitari; atqui hujusmodi ens necessario realem existentiam habet; nam secus jam non esset ens perfectissimum, majus enim ac perfectius est ens realem existentiam habens quam non habens; ergo...

Resp. 1.º Habes hic argumentum ontologicum, ut vocant, pro existentia Dei a Cartesio et cartesianis tantopere celebratum, cui maximam vim illi tribuunt, quodque tamquam gloriam cartesianæ scholæ prædicant². Jam porro, quamvis gratis daretur, ejusmodi argumentum veram demonstrationem constituere, immerito a cartesianis tantopere extollitur; nam cum ejus vis a non paucis primi subsellii viris philosophis et theologis denegetur concludere nobis licet, argumentum illud, vel sophisma esse, prout hi existimant, vel saltem demonstrationem obscuram ac minus perspicuam,

¹ *Loc. cit.*, art. 2.º ad 3.^m

² Qua tamen gloria, si gloria est, non Cartesio, sed D. Anselmo esset adjudicanda, qui primus argumentum hocce his verbis proposuit: "Certe id, quo majus cogitari nequit, non potest esse in intellectu solo; si enim vel in solo intellectu est, potest cogitari esse et in re, quod majus est. Si ergo id, quo majus cogitari non potest, est in solo intellectu; id ipsum, quo majus cogitari non potest, est, quo majus cogitari potest; sed certe hoc esse non potest. Existit ergo proculdubio aliquid, quo majus cogitari non valet, et in intellectu, et in re,, *Proslog.*, cap. 11.

quæ idcirco minime erit præferenda argumentis aliis usurpatis in schola tam veterum, quam recentiorum.

Resp. 2.º neg. ant. Ad prob., neg. min. Siquidem fit ibi transitus a statu ideali ad realem. Ex eo etenim, quod quis concipiat Deum per modum entis perfectissimi, solum colligitur, Dei essentiam hac ratione conceptam involvere necessario existentiam objectivam, ast minime sequitur, hujusmodi existentiam realem ac physicam esse. Nisi enim aliunde sciam, ens hocce, quod tamquam perfectissimum concipio, a parte rei existere, nihil habeo nisi ens perfectissimum in mente mea existens; ac proinde essentiam et existentiam objectivam atque intentionalem, ast non realem et physicam. Hinc merito D. Thomas: «Dato etiam, quod quilibet intelligat, hoc nomine *Deus* significari hoc, quod dicitur, scilicet, illud, quo majus cogitari non potest, non tamen propter hoc sequitur, quod intelligat, id, quod significatur per nomen, esse in rerum natura, sed in apprehensione intellectus tantum»¹.

Obj. 2.º Sensum inditum habemus ad agnoscendum Deum; ergo demonstrari non eget, sicut non eget demonstrari existentia corporum, quæ sensibus percipimus. Ant. probatur: 1.º ex eo, quod quisque pronus est valde ad credendum, Deum esse, quem assensum, semel habitum, exuere nequit, nisi vim ingenio et menti inferat; 2.º ex eo, quod discrimen inter bonum et malum agnoscimus; conscientie stimulis urgemur; perpetuæ felicitatis desiderio agitatur; ad Deum clamore confugimus, dum in periculis versamur, etc.; ergo...

Resp. Argumentum hocce, quo recentiores quidam utuntur, ostendit quidem, existentiam Dei facili rationis processu demonstrari, multisque viis ac signis ad eam posse assurgere mentem etiam rudiorum hominum; ast minime probat, adesse homini sensum aliquem, quo Deum immediate percipiat ea ratione, qua corpora sensibus percipiuntur. Itaque ex allatis in argumento tantum inferre licet, Dei existentiam

¹ *Loc. cit.*, art. 1.º ad 2.^m